

pdf-artikel fra www.salmedatabasen.dk

Gud ske tak og lov

- Den Danske Salmebog for Børn og Unge

Af Margith Pedersen

Publiceret i december 2019

Gud ske tak og lov

- Den Danske Salmebog for Børn og Unge

Af Margith Pedersen, tidl. sognepræst og generalsekretær, daværende redaktionsmedlem bag 'Gud ske tak og lov'.

Nedenstående artikel er udarbejdet til Haderslev Stiftsårbog 1994. Artiklen er enkelte steder revideret og tilføjet supplerende notater i 2019.

Hvorfor en børnesalmebog?

Det Kgl. Vajsenhus indkaldte i august 1989 et lille udvalg til at vurdere behovet for at udgive en børnesalmebog. Dette skete på opfordring af Edith Aller, formand for kommissionen Børn og Kirke, som havde rettet henvendelse til Det Kgl. Vajsenhus om at udgive en børnesalmebog, der rummede både klassiske og nye salmer. Edith Aller understregede i sit forslag, at et salmebogsudvalg skulle være bredt sammensat fra dansk kirkeliv, så udgivelsen kunne få det bredest mulige grundlag, og Vajsenhuset bad så Edith Aller om selv at sammensætte et redaktionsudvalg.

Udvalget anbefalede at udgive Den danske Børnesalmebog på baggrund af følgende overvejelser:

- Der findes mange hæfter med børnesalmer og -sange på markedet, men de er alle udgivet af organisationer og derfor målrettet til afgrænsede grupper. Salmer og Kirkeviser har efterhånden været brugt i en del år, således at erfaringerne med den har vist, hvilke nye salmer og sange kan holde og hvilke ikke. Endvidere viste den på det tidspunkt netop udkomne Bibelhistoriske sange og salmer andre veje mht. salmesang for børn.

- Den Danske Salmebog er for stor og uhåndterlig for børn, for slet ikke at tale om, hvis man skulle ønske at synge både nyt og gammelt, så man måtte sidde med flere bøger ved siden af hinanden.

Udvalget anbefalede at udgive en børnesalmebog for alle danske børn til brug i kirken ved børne- og familiegudstjeneste og til undervisning, i skolen ved morgensang og i kristendomsundervisning og i hjemmet. Man ønskede at understrege, at Den danske Børnesalmebog skal være et supplement til og en vej ind i Den Danske Salmebog.

Redaktionsudvalgets kommissorium

Redaktionsudvalget blev nedsat i foråret 1990 med den opgave at udgive en børnesalmebog med 150-200 salmer og sange, således at der skulle være et udvalg af kernesalmer fra Den Danske Salmebog, et udvalg af nye og gamle bibelhistoriske sange samt et fyldigt udvalg af nye salmer og sange. Kommissoriet understregede, at salmerne skulle udvælges på en sådan måde:

1. at de alle kan anvendes ved børne- og familiegudstjenester
2. at de dækker trosbekendelsens led
3. at gudstjenestens indhold, kirkeåret, årets og dagens tider afspejler sig i hele udvalget.

Det var fra første færd en forudsætning, at salmer fra Den Danske Salmebog skulle optages i den form, hvori de er optaget i denne.

Alle salmer og sange skulle forsynes med noder, dvs. melodistemme med becifring.

Den foreløbige tidsramme satsede på udgivelse 15. august 1992.

Redaktionsudvalgets sammensætning

Redaktionsudvalget kom - efter nogle ændringer i de første måneder - til at bestå af seminarielektor Edith Aller, Hjørring, biskop Søren Lodberg Hvas, Aalborg, kantor, organist og kirkemusikskolelærer Hans Chr. Magaard, Løgumkloster, musikkonsulent og lærer Margit Skov Pedersen, Rinkenæs, friskolelærer Inger Margrethe Thaning, Nr. Lyndelse, samt cand. mag., pastor Margith Pedersen, Odense.

Salmebog for børn og konfirmander

Det stod efter de indledende diskussioner i redaktionsudvalget hurtigt klart, at salmebogen også skulle dække konfirmationsalderen, så den kunne bruges i konfirmandundervisningen. Behovet for at tilgodese konfirmanderne med gode nye salmer side om side med de gamle salmer var stort, og i f.eks. Salmer og Kirkeviser var denne gruppe ikke prioriteret. Med denne beslutning "skred" indholdet af børnesalmebogen i nogen grad, fordi der nu blev åbnet for salmer, som egentlig ikke hørte hjemme i en decideret børnesalmebog, men som kom med, fordi vi fandt dem nødvendige og/eller ønskelige til konfirmandundervisning og konfirmation.

Derfor endte salmebogen også med en anden titel end den oprindeligt tænkte: "Den Danske Børnesalmebog". Mest korrekt ville det måske være at kalde den "Den danske Salmebog for børn og konfirmander", men det forekom for tungt. Efter mange og lange overvejelser og en høringsrunde endte redaktionen med en mere poetisk titel: Gud ske tak og lov som førstetitel - "Gud ske tak og lov" er da også bogens første

salme - mens undertitlen er: Den Danske Salmebog for Børn og Unge.

Redaktionsudvalgets arbejde

Arbejdets første fase var en omfattende indsamlingsfase. Redaktionsudvalget har gennemgået eksisterende salmebogstillæg, salmeudgivelser af enhver tænkelig art, som kunne være af relevans for arbejdet: børnesangbøger fra de kirkelige børne- og ungdomsorganisationer, skolesangbøger, salmesamlinger, digtsamlinger, samt i et mindre omfang svenske og norske salmebøger. Det har med udgivelsen først og fremmest været hensigten at lave en samling af kendte nye salmer og bibelhistoriske sange sammen med de gamle kernesalmer. Udvalget har i mindre grad fremskaffet nyt og uprøvet stof.

Fra de mange kilder udvalgte vi i første omgang 300 - 350 titler, idet vi også foretog en udvælgelse på ca. 80 salmer fra Den Danske Salmebog.

Kriterier for udvælgelsen af salmerne

Udvælgelsen af salmer er sket indenfor rammerne af de 3 hovedkategorier af salmer, som kommissoriet fastsatte:

1. Kernesalmer fra Den Danske Salmebog (herefter DDS)
2. Nye salmer og sange
3. Nye og gamle bibelhistoriske salmer og sange

Herudover har valget af de enkelte salmer været betinget af flg. forhold:

- a. et "uundværlighedsprincip", dvs. både nye og gamle salmer, som en sådan samling ikke kunne tænkes foruden, f. eks. pga. at en salme er kendt og udbredt i vide kredse, eller salmer,

som lever stærkt i den folkelige sangtradition. Men princippet er også anvendt, hvor visse emner skulle dækkes, f.eks. nadversalmer, dåbssalmer m.v.

b. et "forståelighedsprincip", men med understregning af, at vi har været meget opmærksomme på ikke at henfalde til firkantede definitioner af, hvad børn kan forstå, og hvad de ikke kan forstå. Forståeligheden går ikke på bestemte ord og vendinger, men på, om salmen i sin helhed kan sige noget til børn fra læsealderen og til ca. 14-16 år. Problemet med f.eks. mange gamle salmer er ikke bare uforståelige ord, for sådanne ord kan i høj grad fascinere børn. Men mange gamle salmer rummer ofte meget kompakte sammenhænge og komplicerede tankegange, som ikke er afhængig af et enkelt ords forklaring. Ikke sjældent er det tilfældet ved konfirmandundervisningen, at konfirmanderne nok forstår ordene, men ikke kan gøre rede for helheden og tankegangen bare i et enkeltvers.

Visse salmer er medtaget med særligt henblik på konfirmander, f.eks. salmer om tro og tvivl som "Jeg ville gerne turde tro" (nr. 170), ligesom naturligvis også konfirmations-salmerne er begrundet heraf.

Også salmer for børn under læsealderen er medtaget. Disse salmer er kendetegnet af

- stor enkelhed
- gerne et markant omkvæd
- ekkosang eller på anden vis mange tekstgentagelser.

Vi ville bringe sange og salmer, som kan bruges "direkte", hvormed menes, at også mindre børn, som ikke kan læse, og børn, som ikke har ret mange aktive salmer, forholdsvis hurtigt kan være med til at synge fællessang. Ikke mindst gennem fællessangen ved gudstjenesterne kan børnene få oplevelsen af, at det, der sker, ikke har noget særligt prædikat:

"Kun for voksne". Her må man have lov til at være barn.

Disse to principper: "Uundværlighedsprincippet" og "Forståelighedsprincippet" har været overordnede, men ofte har det ene måttet vige for det andet. Dette belyses bedst ved at tage de 3 salmegrupper hver for sig.

1. Udvælgelsen af kernesalmer fra Den Danske Salmebog

"Uundværlighedsprincippet" har været det mest gennemgående princip i udvælgelsen af salmer fra DDS. En kernesalme har vi defineret som en salme, som er så central i vores fælles danske salmetradition, så den ikke kan undværes i en samling med den særlige målgruppe: børn og unge (konfirmander). Her er der for mange salmers vedkommende ikke tale om en særlig velegnethed for målgruppen i kraft af salmens enkelhed osv., men om, at salmen hører med til fællesgodset. Nogle kernesalmer er udvalgt for at tilgodese kirkelige handlinger: dåb og konfirmation samt lejligheder, hvor der er mange børn/unge/familier i kirke.

Selve udvælgelsen af kernesalmer har været uden de store slagsmål, men slutresultatet blev da også, at godt 1/3 af salmebogens 216 titler er gamle salmer (incl. gamle bibelhistoriske sange), hvilket er en stor repræsentation af gamle salmer.

2. Udvælgelsen af nye salmer og sange for børn

"Uundværlighedsprincippet" har naturligvis også her spillet en rolle, eftersom snart 25 års arbejde med salmefornyelse har sat sine spor, ikke mindst i de kirkelige børne- og ungdomsorganisationers arbejde. En række salmer er på den måde blevet indsunget; nogle ryger ud

igen, men andre holder stand - i hvert fald i et 25 års perspektiv.

I vores vurdering af de nye salmer har mindst ét af følgende punkter været afgørende for, om salmen kunne optages:

- enkelhed i sprog og indhold, dvs. "forståelighedsprincippet"

- en salmes prægnans - dvs. dens originalitet i fremstilling, poesi, indhold og billedbrug

- salmens udgangspunkt i barnets verden, f. eks. barnets konkrete, nære verden, i barnets erfaring af fællesskab, af naturen, osv.

- i konfirmandens og den unges spørgsmål til livet, til troen, om hans/hendes usikkerhed og tvivl.

Og for specielt de nye salmer: sammenhæng og helhed mellem tekst og melodi. Dette forhold er for de gamle salmers vedkommende mindre påtrængende, fordi årtiers og århundreders salmesang har skabt en helhed, også hvor den måtte være mere diskutabel. Men når vi har valgt én melodi ud af flere mulige til en gammel salme, er det sket ud fra vores fornemmelse af denne helhed.

3. Udvælgelsen af bibelhistoriske sange og salmer

Vi ønskede i dette udvalg at bringe gamle og nye salmer skrevet over de gammel- og nytestamentlige beretninger. Salmer og gendigtninger af Jesus-fortællinger er gode at synge både i undervisnings- og gudstjenestesammenhæng.

Men udvalget af bibelhistoriske salmer og sange har været det mest problematiske, fordi de tit er af kolossal længde. Grundtvigs bibelhistoriske sange er ofte på 15 - 20 eller flere vers og dermed ofte for lange til gudstjenestebrug, f.eks. til børne- og familie-

gudstjenester. Vi har derfor ikke nogen særlig stor samling af Grundtvigs bibel-historiske sange med, og som rettesnor for udvælgelsen af de bibelhistoriske sange har vi forsøgt at finde eller sammenstille versene, så vi fik den kortest mulige sammenhængende udgave.

Alligevel "manglede" vi adskillige centrale bibelske beretninger dækket ind, idet vi ikke fandt velegnede tekster. Så der er stadig nok at tage fat på for salmeforfatterne fremover.

Musikalske kriterier

Med hensyn til melodistoffet har vi – som ovenfor nævnt – ønsket at bringe salmer, som er en helhed af tekst og musik, hvilket er salmens og sangens særlige kendetegn. Derfor har vi søgt at undgå lånemelodier, dvs. kendte melodier til nye tekster, hvilket dog anvendes i vid udstrækning i DDS. Men en god melodi tilføjer noget til teksten og er absolut at foretrække. Dog er det ikke noget, man uden videre kan ændre, fordi lånemelodierne er en genvej til at bruge nogle nye salmetekster.

Vi ønskede at give mulighed for at synge salmerne med egne melodier ved at forsyne de nye tekster med nutidige melodier. Desuden har vi erstattet nogle – efter vores mening – for ufolkelige melodier til nogle ellers udmærkede tekster med nye melodier.

Vi har ikke på forhånd sat særlige stil-kriterier op for, hvordan en salmemelodi for børn bør være. Tværtimod har vi ønsket at signalere, at salmesangen i kirken må betjene sig af den mangfoldighed af stilarter, som vores musik i øvrigt rummer. Det har betydet, at vi har medtaget nye melodier af traditionel opbygning, som forekommer "kendte". Vi har medtaget melodier, som er udsprunget af den folkelige sangtradition, og vi har medtaget melodier, som har deres udspring i den nyere "rytmiske" musik. I øvrigt blev vore ønsker i denne sammenhæng om at medtage Hans Anker Jørgensens konfirmationssalme: "Kirken

har samlet os” på Kim Larsens melodi: ”Papirsklip” forhindret af komponisten, som ikke ønskede sin melodi brugt uden den oprindelige tekst. Vore forsøg på at bringe teksten blot med henvisning til melodien blev efter forlæggerens opfattelse forhindret af droit-moral-regler. Sådan krydses kriterier og principper af praktiske forhold!

Det var ikke muligt at udskrive en egentlig melodikonkurrence, så vi valgte i stedet at sende ca. 20 tekster til udvalgte komponister. Samtidig offentliggjorde vi ved en pressemeddelelse vores ønske om melodistof, således at teksterne kunne rekvireres. Interessen for at bidrage med melodier til udvalgets arbejde var overvældende, både fra de direkte opfordrede og fra andre, som ønskede at bidrage.

Resultatet er en række nye melodier i forskellige stilarter, som dermed er optaget i salmebogen. Vi håber dermed at have givet et bidrag til det vedvarende arbejde med nye salmer og melodier, som foregår i menighedene, således at disse ting kan blive afprøvet og helheden vurderet i brug. I erkendelse af at de praktiske forhold ofte er anderledes, har vi dog også forsynet en række salmer med henvisninger til kendte melodier.

Nedtransponering af gamle salmer

Nogle af melodierne til de gamle salmer bringes i nedtransponeret form. Dette har vi efter nogen overvejelse gjort for at lette salmesangen ikke mindst i undervisnings-sammenhæng. Hvorvidt man skal bruge den nedtransponerede udgave, er op til tid, sted og sammenhæng, idet de i Den danske Koralbog anvendte tonearter oftest klangligt set vil være de mest velegnede ved gudstjeneste i kirken. Men med konfirmander en tidlig morgen og evt. ved den forberedende konfirmand-undervisning især i begyndelsen kan sagen stille sig noget anderledes.

Den lille Koralbog

I august 1993 udkom på Edition Egtved Den lille Koralbog med satser for klaver og orgel til alle salmebogens salmer. Alle melodierne fra Den danske Koralbog er bragt i 3-stemmig sats, dvs. en reduceret sats, mens melodier, som er nedsat i forhold til Den danske Koralbog, bringes i såvel 3- som 4-stemmig sats. Hensigten med de 3-stemmige udsættelser har været dels at bringe mulighed for variation i salmeledsagelse, dels at fremlægge enklere ledsagesatser, således at også ikke-rutinerede pianister og organister kan være med. I Den lille Koralbog findes komponistregister, noter til de nye salmer i Gud ske tak og lov, kildefortegnelse og versemålsregister.

Arbejdets sidste fase

Efter gennemgangen af enkeltsalmer, hvor hver enkelt salme blev vurderet ud fra de kriterier og principper, som er gennemgået ovenfor, var næste fase at se på samlingen som en større helhed. Da salmerne var placeret i de enkelte afsnit, måtte hvert underafsnit vurderes, dernæst hvert hovedafsnit. Også dette bragte ændringer i salmeudvalget. Fra begyndelsen havde vi været opmærksomme på manglen på dåbs- og konfirmationssalmer i DDS og på nye nadversalmer. Her fik vi et stort antal salmer i de tre afsnit, så vi til sidst måtte til at fjerne salmer igen, hvis ikke disse afsnit skulle blive uforholdsmæssigt store.

Høringsrunde

Efter en grundig udvælgelsesproces, mange møder og megen diskussion endte vi med ca. 220 titler. Endnu før alle melodierne lå fast, valgte vi at holde en høringsrunde, idet vi ønskede at høre nogle udenforståendes vurdering af det foreløbige resultat. Vi sendte materialet til en række kirkelige børne- og ungdomsorganisationer og andre, og vi fik

nogle meget kvalificerede reaktioner tilbage med konstruktive forslag. Nogle af svarene bestyrkede os i det, vi havde gjort, andre kom med konkrete ændringsforslag, og atter andre kom med så vidtgående forslag, som vi ikke fandt mulighed for at indarbejde på dette tidspunkt i arbejdet. Vi fik høringssvar fra følgende: KFUM-Spejderne i Danmark, KFUK-Spejderne i Danmark, KFUM og KFUK i Danmark, Folkekirkens Ungdomskor, FDF/FPF, Danmarks Folkekirkelige Søndagsskoler og Børnegudstjenester, Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer samt nogle enkeltpersoner.

Høringsrunden fik konkret indflydelse på antallet af småbørnssalmer, som blev forøget. Vi valgte at fjerne de 6 Christmas Carols, vi oprindeligt havde med; vi optog 5 sange fra Taizé-traditionen, og desuden blev en række enkeltsalmer taget op og vurderet igen. Enkelte kom med, andre blev udeladt.

Vort tilbagevendende problem var at holde os indenfor de ca. 200 numre, som kommissoriet havde fastsat. Det endte som bekendt med 216.

Lad mig slutte med et citat fra Forordet til Gud ske tak og lov:

”Redaktionen håber, at salmebogen vil styrke sangglæden blandt børn og unge og forstærke kærligheden til den rige danske salmetradition – og vise, at denne tradition er levende og fornyr sig i vores tid”.

Supplerende notater, august 2019

Ovenstående kan suppleres med følgende detaljer om redaktionsudvalgets arbejde:

Møder.

31. august 1989: Møde i det af Det Kgl. Vajsenhus nedsatte udvalg til vurdering af udgivelsen af en børnesalmebog torsdag den

31. august 1989. Deltagerne var seminarielektor Edith Aller, generalsekretær Niels Jørgen Cappelørn, Det Kgl. Vajsenhus, domprovst Søren Lodberg Hvas, musik-konsulent Margit Skov, sognepræst Thorkild Thanning, organist Merete Wendler.

Redaktionsudvalget holdt sit første møde den 30. maj 1990 i Nyborg. Herefter fulgte i alt 14 fysiske møder (en- og todages møder) forskellige steder i landet: Vejle, Løgumkloster, Nyborg, Aalborg. Dertil adskillige telefonmøder. Sammensætningen af udvalget er beskrevet ovenfor. Edith Aller var formand for redaktionsudvalget i den første fase, men Margith Pedersen overtog koordinering og den praktiske tilrettelæggelse i slutfasen, da Edith Aller havde fulgt sin mand på en opgave i Cambodja.

29. marts 1993 blev Gud ske tak og lov – Den Danske Salmebog for Børn og Unge - præsenteret ved en reception i bispegården i Aalborg.

Den lille Koralbog blev redigeret af Hans Chr. Magaard og Margith Pedersen.

Illustreret salmebog.

Redaktionen ønskede en udgivelse med flest mulige illustrationer. Valget faldt på Charlotte Clante efter forskellige forslag fra Det Kgl. Vajsenhus og redaktionsudvalget. Antallet af tegninger blev noget mindre end ønsket, men omfanget af salmebogen var blevet større end forventet, så begrundelsen var, at salmebogen ikke måtte blive for stor og prisen ikke for høj.

Gud ske tak og lov udkom i 1. udgave, 1. oplag i 1993 i 10.000 eks. 2. oplag udkom i 1995 i 5000 eks.

En stor tak til Edith Aller for at læse med på artiklen, supplere og komme med enkelte rettelser.